

М. Делибалтова-Стоянова

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА СРЕД БЪЛГАРИТЕ В ТАРАКЛИЙСКИ РАЙОН, РЕПУБЛИКА МОЛДОВА

Знание, интерес, предпочитание

Включването на българския език като редовен предмет на обучение в районите с компактно българско население е резултат от прилагането на Указ № 79 на президента на Република Молдова от 30. 03. 1992 г., с който се приема изучаването на роден език в общообразователните училища. Молдова засега е единствената страна, в която е разработена цялостна програма (курикулум) за обучение по български език извън територията на Р. България. В резултат на това са издадени учебници по български език и литература от I до IX клас. Вече 10 години за обучението в училище се използват тези учебници. Ето защо интерес представлява проучването на степента на познаване на българската литература сред различни слоеве на обществото в селища с компактно българско население. За целта бе проведена анкета сред жителите на Тараклия и Тараклийски район на възраст от 11 до 60 години. Участниците са предимно българи, но сред учениците има и представители на други народности, които изучават български език в училище. Анкетата цели да направи сондаж за литературната грамотност, като се сравни познаването на българската литература с познаването на руската и молдовската (румънската) литература, които се изучават паралелно в училище. При избора на интервюираните лица са взети предвид критериите възраст, пол и образование.

В тази статия ще бъдат засегнати единствено проблемите, отнасящи се до българската литература. Резултатите от проучването са обобщени в таблица (вж. Приложение 1).

При анализа на отговорите участниците се обособяват в три възрастови групи, разделени според всеобщата закономерност за обучение/образование на личността: от 11 до 18 години – периода на прогимназиално и средно образование (анкетиранияте изучават българска литература в училище); от 19 до 30 години – периода на обучение в средно специално или висше (предполага се, че анкетиранияте са изучавали българска литература в училище, макар и непоследователно); от 31 година и нататък – самообразование (анкетиранияте не са изучавали българска литература, тъй като са завършили средното си образование преди въвеждането на новите програми за обучение по роден език). Участниците в проучването се разделят в следните групи: ученици, студенти, вишисти, докторанти, със завършено средно специално и с незавършено основно образование. По своята етническа принадлежност участниците са: българи, руснаци, гагаузи, молдовци, украинци и др. По вероизповедание всички са източноправославни християни.

В първата възрастова група, която е най-голяма по численост (147 души), влизат ученици от 5 до 12 клас. От тях *българи* са **119** души, *гагаузи* – **11**, *молдовани* – **6**, *руснаци* – **6**, *украинци* – **2**, *белоруси* – **1**, *немци* – **1**, *цигани* – **1**.

Втората група анкетирани (16 души) включва 7 души със средно специално образование, 2 – студенти във ВУЗ, 1 – с полувисше, 6 – с висше образование. От тях *българи* са **15** души и **1** е *руснак*.

В третата група (36 души) участниците са със следното образование: основно – 2, средно – 5, средноспециално – 13, техническо – 3, полувисше – 1, висше – 9, със завършени 3 класа в румънско училище – 2, без образование – 1. От тях *българи* са **33** души, *руснаци* – **1**, *гагаузи* – **1**, *молдовани* – **1**.

Специализираната част на анкетата започва с въпроса „**Какви български автори познавате и ползвате?**“. При първата възрастова група се наблюдава високо ниво на познаване на тази литература, което е резултат от факта, че се изучава в училище. Общият брой посочени автори от българската литература е 25, като 88% отбелязват Иван Вазов, 82% – Елин Пелин, 61% – Христо Ботев, 34% – Пейо Яворов, 29% – Йордан Йовков, 22% – Алеко Константинов и Петко Р. Славейков, 12% – Паисий Хилендарски и по 10% – Хр. Смирненски, Д. Дебелянов, Л. Каравелов, Е. Багряна и Д. Талев. Останалите изброени писатели са под 10%. Към тях спадат Д. Димов, Д. Чинтулов, З. Стоянов, Г. Стоев, Н. Вапцаров, С. Михайловски, К. Христов, П. П. Славейков, А. Далчев, Г. Караславов, Е. Станев, А. Панайотов.

Многообразието на представените автори свидетелства за това, че учениците проявяват интерес към изучаването на българската литература. В тази своеобразна панорама от автори са посочени най-видните представители на българската класическа литература, което показва задълбочено познаване на българските автори. Интересното в случая е, че всички анкетирани отбелязват само имена, включени в учебната програма. С други думи, не проличава допълнителен интерес към българската литература, който би могъл да бъде придобит от извънкласни занимания (литературни кръжоци, творчески вечери, самообразование). 12% от анкетираниите посочват Васил Левски и Кирил и Методий като автори от българската литература. Вероятно това се дължи на смесването на понятията „автор“ и „историческа личност“. Познаването на тези имена идва от произведенията „Апостолът в премеждие“ от И. Вазов и „Обесването на Васил Левски“ от Хр. Ботев). Що се отнася до Кирил и Методий, учениците също смесват културната ситуация с авторите на произведения. Още в първи клас те се запознават с имената им като създатели на славянската азбука, а в учебника за пети клас изучават българския всеучилищен химн „Кирил и Методий“. Така в съзнанието на учащите се славянските апостоли остават като автори на литературни произведения, независимо че не се изучават такива. Интересно е, че в отговора на поставения въпрос учениците отбелязват и автори, отнасящи се към литература, създадена от българи в Бесарабия и Таврия: 5% отбелязват Нико Стоянов, 1% – Георги Барбаров и 1% – Мишо Хаджийски. От всички анкетирани в тази група 4% въобще не познават български автори. Но няма случаи между българските автори да са поставени имената на чуждоезикови писатели. Това е свидетелство за литературната ориентираност на анкетираниите, за които българската литература, независимо от степента на познаване, се различава от другите изучавани в училище или познати от самостоятелно четене произведения. Същевременно може да се заключи, че анкетираниите четат на български само произведенията, изучавани в училище, и не четат на български преводна литература.

При втората възрастова група се наблюдава следното – в паметта на анкетираниите са останали имената на: Иван Вазов – 81%, Христо Ботев – 62%, Йордан Йовков – 31%, Елин Пелин – 25%, а 19% отбелязват имената на П. Р. Славейков, Димитър Талев, Димитър Димов, 13% – на Паисий Хилендарски, Любен Каравелов, Пейо Яворов, Йордан Радичков и по 6% – на Димчо Дебелянов, Алеко Константинов, Софроний Врачански, Никола Вапцаров, Атанас Далчев. Тази група анкетирани също отбелязва Васил Левски и Кирил и Методий като български автори. Прави впечатление разместването на най-популярните автори – независимо че първото място отново се заема от патриарха на

българската литература Иван Вазов, на второ място е Христо Ботев, а едва след това са имената на Йордан Йовков и Елин Пелин, чийто сбор от проценти е по-нисък от този на Ботев. Всички посочени автори обаче са сред предвидените за изучаване в училище, което предполага запознаването с тях в системата на образованието.

Анкетираните от третата възрастова група предлагат изненади. На първо място трябва да се отбележи, че техните интереси са формирани извън училище, тъй като не са изучавали българска литература. Те изтъкват на първо място известните имена на: Христо Ботев – 58%, Иван Вазов – 53%, Елин Пелин – 25%, а 8% – Йордан Йовков и Христо Смирненски. Слабо известни сред тази група са имената на А. Константинов, Д. Талев, Г. С. Раковски, А. Гуляшки, А. Германов, А. Далчев, Н. Вапцаров, Пенчо Славейков, П. Яворов, П. Хилендарски, К. Христов, Хр. Радевски, Е. Багряна, А. Разцветников, Ц. Церковски, Ст. Чилингиров, Мл. Исаев, Лъчезар Станчев, Дора Габе, Ран Босилек, Й. Друмников, Ат. Душков, Калина Малина, Леда Милева, Веса Паспалева. Те са посочени от 3% от участниците в изследването. Един от анкетираните е завършил българска филология и той изброява 18 автора предимно от детската литература, тъй като работи в детска градина. В тази група са включени имената на писатели – автори на художествена литература, която може би е четена на руски преди въвеждането на обучение на български език. В същата група се откриват имената на *Васил Левски* и *Кирил и Методий* отново като автори. *Петър Бурлак-Вълканов* и *Нико Стоянов*, известни на 1% от анкетираните, са представени като автори от българската литература. Сред интервюираните 25% не познават български автори.

На въпроса „*Какви творби от българските автори познавате?*“ анкетираните от първата възрастова група посочват общо 66 произведения, като 25% отбелязват „Една българка“ (Ив. Вазов), 23% – „По жицата“ (Й. Йовков), 20% – „Немили-недраги“ (Ив. Вазов), 19% – „Под игото“ (Ив. Вазов), 15% – „По жътва“ (Елин Пелин), 14% – „Ангелинка“ (Елин Пелин), по 12% – „На браздата“ (Елин Пелин), „Печена тиква“ (Елин Пелин), „Другоселец“ (Й. Йовков), „Бай Ганьо“ (Алеко Константинов), 11% – „Изворът на Белоногата“ (П. Р. Славейков). Под 10% изброяват следните произведения: „Заточеници“ (П. Яворов), „Братчетата на Гаврош“ (Хр. Смирненски), „Моята песен“ (Елисавета Багряна), „Серафим“ (Й. Йовков), „Железният светилник“ (Д. Талев), „Пази, боже, сляпо да прогледа“ (Ал. Константинов), „До Чикаго и назад“ (Алеко Константинов), „Обесването на Васил Левски“ (Хр. Ботев), „Арменци“ (П. Яворов), „По жътва“ (Елин Пелин), „Тютюн“ (Д. Димов), „Майка ми“ (Ив. Вазов), „На прощаване“ (Хр. Ботев), „Златен ключ“ (Д. Талев), „Хаджи Димитър“ (Хр. Ботев), „Опълченците на Шипка“ (Ив. Вазов), „Българският език“ (Ив. Вазов), „Да се завърнеш в бащината къща“ (Д. Дебелянов), „Косачи“ (Елин Пелин), „Ваньо прави дувар“ (Н. Хайтов), „Кошута“ (Й. Йовков), „На нивата“ (Елин Пелин), „Българи юнаци“ (Д. Чинтулов), „На оня свят“ (Елин Пелин), „Маминото детенце“ (Л. Каравелов), „Хайдути“ (Хр. Ботев), „Моята изповед“ (Ал. Константинов), „Де е България“ (Ив. Вазов), „Вълшебница“ (П. Яворов), „Българи от старо време“ (Л. Каравелов), „Сиромашка радост“ (Й. Йовков), „Отечество любезно“ (Ив. Вазов), „Моята молитва“ (Хр. Ботев), „Индже“ (Й. Йовков), „Шибил“ (Й. Йовков), „Две хубави очи“ (П. Яворов), „Прощално“ (Н. Вапцаров), „Родина“ (Н. Вапцаров), „Приказка за стълбата“ (Хр. Смирненски), „Дядо Йоцо гледа“ (Ив. Вазов), „Ветрената мелница“ (Елин Пелин), „Апостолът в премеждие“ (Ив. Вазов), „Потомка“ (Елисавета Багряна), „Юноша“ (Хр. Смирненски), „Майце си“ (Хр. Ботев), „Вечеря у кума“ (Г. Караславов), „Градушка“ (П. К. Яворов), „Неразделни“ (П. П. Славейков), „Към Родината“ (Ат. Далчев), „Антихрист“ (Емилиян Станев), анекдота „Хитър Петър“, както и народните приказки „Мечката и лошата дума“ и „Неволята“. Тази възрастова група представя

разнообразна картина от произведения. Всички изброени творби са включени в учебната програма. Тъй като учениците от прогимназиален клас започват да изучават българското народно творчество, логично е сред отговорите да присъстват и народни приказки. Отговаряйки на посочения въпрос, някои от участниците изброяват произведенията на бесарабските автори – „Молба“ на Георги Барбаров, „Завинаги“ на Нико Стоянов, а също и произведението на писателя от Таврия Мишо Хаджийски „Бежанци“. Независимо от това, че българските автори и произведенията им се изучават в училище, 5% от анкетираните не ги познават. Всички посочени произведения са част от учебната програма и са представени изцяло или чрез откъси в учебниците. Най-популярни произведения са „Една българка“, „По жицата“, „Немили-недраги“, „Под игото“, „По жътва“, „Ангелинка“, „На браздата“, което е в синхрон с подредбата на авторите – най-популярен е Иван Вазов, следван от Елин Пелин. Прави впечатление по-слабото познаване на поезията. Дори поет като Христо Ботев, широко застъпен в учебната програма, се оказва сравнително малко познат. И макар че са посочени достатъчно негови творби, те са известни на ограничен кръг анкетираните. Същото се отнася и за останалите поети. Това е доказателство, че прозата се усвоява по-лесно, независимо че много от стихотворенията би трябвало да се учат наизуст. От друга страна, широката палитра от познати поетични творби, макар и сред малка група от анкетираните, говори за трайни интереси в областта на поезията. Учениците от горните класове изброяват авторите, които са изучавали не само през текущата учебната година, но и преди това. Този факт е особено показателен – учениците помнят автори и творби, които са изучавали в предишни класове и които са ги впечатлили.

Най-точно познаването на българската литература сред първата възрастова група е показано в таблицата от приложението, където произведенията са класифицирани според броя на споменаването им и според броя на посочванията от различните възрастови групи. Първата колона отразява популярността на определено произведение в различни възрастови подгрупи. Отговорите са разделени на 3 според това в кои подгрупи е споменато съответното произведение. Тази класификация свидетелства за трайността на възприемането на отделни творби, макар и от ограничено количество анкетираните. Според нея най-популярни произведения са: „На браздата“ (Елин Пелин) в 7 подгрупи, „Една българка“ (Иван Вазов) в 6 подгрупи, „Под игото“ (Иван Вазов) в 6 подгрупи, „Немили-недраги“ (Иван Вазов) в 5 подгрупи, „Бай Ганьо“ (Алеко Константинов) в 5 подгрупи, „Изворът на Белоногата“ (П. Р. Славейков) в 5 подгрупи.

Причината за това се крие не само в тематиката на творбите, която впечатлява учениците, но и във факта, че почти всички посочени произведения се изучават в прогимназията, а след това авторите на учебници се връщат към тях било в рамките на обучението по български език, било в системата за надграждане на материала. Например първото запознаване на учениците с романа „Под игото“ на Иван Вазов е в VI клас. В този учебник са поместени откъси от главите „Гост“ и „Радини вълнения“. Това произведение се споменава както от тринайсетгодишните, така и от по-големите в тази и други възрастови групи. Свообразен рекордьор обаче е разказът „На браздата“ на Елин Пелин, който се изучава в V клас, но остава популярен до края на обучението. В случая можем да предположим, че причината за тази популярност е тематиката – съпричастността към страданието на обикновения селянин, загубил не просто любимо животно, а част от своята надежда. На подобна тема са разказът „Една българка“, повестта „Немили-недраги“, както и поемата „Изворът на Белоногата“. Обединява ги разкритото в тези творби силно страдание, за чието надмогване героите намират вътрешни сили. Необходимо е да се отбележи и популярността на

фейлетонния роман „Бай Ганьо“. Следващата графа в приложената таблица обхваща произведения, споменати от 3–4 възрастови подгрупи. Сред тях е стихотворението „На майка ми“, посочено за първи път във втората възрастова група, „Българският език“ – в третата възрастова подгрупа, които са отбелязани само в още 2 подгрупи. В същата част има и други поетични творби: „Опълченците на Шипка“, „Обесването на Васил Левски“, „На прощаване“ и „Арменци“, но те са споменати за първи път в пета и шеста подгрупа, тъй като се изучават в VII клас. Със сравнително голяма популярност се ползват разказите „Серафим“, „По жицата“ и „Другоселец“, които се изучават съответно в V, VII и VIII клас. Те отразяват човешкото страдание. Забележително е мястото на героя от битовите анекдоти „Хитър Петър“, който представлява събирателен образ. За първи път той е отбелязан от третата подгрупа (на 13-годишните, които са ученици от VI клас). Интересно е, че битовите анекдоти са предвидени в програмата за V клас, но по времето на провеждането на анкетата този материал все още не е изучен и затова се отбелязва от следващата възрастова група, в която анкетираните са шестокласници. Деветикласниците отново се запознават с анекдотите за Хитър Петър, но в своите отговори не отбелязват този персонаж.

Последната част от таблицата включва произведения, споменати само в две възрастови подгрупи. Сред тях има такива, които са учени в V клас и са споменати само от първите две възрастови групи – „Пази, Боже, сляпо да прогледа“ и „Козя гайда“. Необходимо е да се отбележи, че разказите „По жътва“ и „Ангелинка“ на Елин Пелин са особено популярни. Те са споменати от 13–14-годишните, VI–VII клас. Широкото им разпространение се дължи вероятно на тематиката, вълнуваща тийнейджърите. Разказът „Златен ключ“ и пътеписът „До Чикаго и назад“, които се изучават в VIII клас, също са споменати само от ученици, които са или от този, или от следващия клас (подгрупи 4–5). Другите произведения, включени в тази част, се изучават предимно в VIII и IX клас. Забележителен е броят на познатите произведения сред участниците в анкетата от VIII–IX клас, които бележат края на обучението по роден език. В учебника за IX клас е синтезиран целият изучен материал, който е обединен по теми: „Камбаната на свободата“, „За българската душевност“, „Българинът и другостта“, „Пътят към Родината – път към самопознание“. Специално трябва да се отбележи нивото на познаване на българската литература сред анкетираните единайсетокласници, особено като се има предвид, че за X и XI клас не са предвидени учебници. Но затова пък това са годините, в които учениците вече се готвят за зрелостни изпити или за кандидатстване в български висши учебни заведения.

Прави впечатление, че се запомнят предимно творби със селска тематика или творби, свързани с периода на турското робство, тъй като те са по-близки до средата, в която живеят анкетираните, или до родовата памет, съхранила преданията за изселването в Бесарабия, предизвикано от желанието да се живее далеч от поробителите османци.

Втората колонка на приложената таблица отразява броя на споменаванията на съответните произведения. Рекордърор тук е романът „Под игото“. Съотношението на тематиката е подобно на това в първата колонка. Забележително е, че сред най-популярните произведения няма нито една поетична творба (на последно място е поемата „Изворът на Белоногата“, която също е сюжетно произведение и не се възприема като поезия). С най-слаба популярност се ползват поетичните произведения. Това до известна степен отговаря на популярността на авторите, сред които първите две места заемат Иван Вазов и Елин Пелин. И независимо че името на Христо Ботев е споменато на трето място, а едва след него това на Йордан Йовков, стиховете на Ботев са по-малко популярни от разказите на Йовков.

Като резултат от направения анализ може да се обобщи, че учениците усвояват българската литературна култура, но не разширяват знанията си в тази област на позна-

нието. Независимо от това те придобиват определена представа за творците на българската литература и за техните произведения.

Познанията на втората възрастова група, свързани с българската литература, са оскъдни. 75% посочват произведението на Иван Вазов „Под игото“, докато другите произведения се отбелязват само от 6% от анкетираните. Това са: „Обесването на Васил Левски“, „Бай Ганьо“, „Изворът на Белоногата“, „История славянобългарска“, „Преспанските камбани“, „Една българка“, „По жицата“, „Другоселец“, „Българи от старо време“, „Тютюн“, „Железният светилник“, „Цената на златото“, „Хайдутите“; поемите: „Шипка“, „Септември“, както и героят на народното творчество Хитър Петър. Тези произведения са останали в паметта им само със своите заглавия. Повечето от участниците в анкетата не помнят сюжетите на споменатите творби. Това вероятно се дължи на факта, че част от анкетираните са изучавали българския език и литература единствено като факултатив, други са ползвали учебници, предназначени за училищата в България, в които са поместени само откъси от изучаваните произведения, а същевременно не са имали достъп до пълните текстове. Онези, които след завършване на средното си образование продължават своето обучение, престават да изучават предмета роден език. Може би на това се дължи и липсата на задълбочени познания за българската литература.

Повечето от интервюираните в третата възрастова група посочват произведенията „Под игото“ – 31% и „Бай Ганьо“ – 17%, а другите произведения, като „Българи от старо време“, „Железният светилник“, „Изворът на Белоногата“, „Тютюн“, „Цветарка“, „Ангелинка“, „Една българка“, „Родина“, „Немили-недраги“, „Бялата лястовица“ („По жицата“), „Боряна“, „Преспанските камбани“, „Смутно време“, „Дядо Йоцо гледа“, „Иде ли?“, пътеписа „До Чикаго и назад“, патриотични стихове на Христо Ботев, любовна лирика на П. Яворов, разкази за селото от Елин Пелин, са посочени от 8% до 3%. 64% не познават творбите на българските автори. Вероятно това е свързано с оскъдния им достъп до информация. Тази група хора не са изучавали българска литература, а са се информирани за произведенията от своите деца. Някои от тях, проявявайки интерес към произведението, се запознават с него благодарение на разказите на децата си.

На въпроса „*Откъде сте ги усвоили?*“, естествено, отговорите на първата възрастова група са „от училище“. Никой не посочва извънкласното четене като път за усвояване на българската литература. Една от причините за това е отсъствието на произведения на български автори в училищните библиотеки, но дори и когато ги има, макар и в ограничени количества, учениците не проявяват интерес към тях. Тук без съмнение може да се отбележи и работата на учителите, които се задоволяват да изискват от учениците да четат само произведенията, залегнали в програмата. Необходимо е да отбележим, че често самите те не познават добре българската литература. Корените на това се крият във факта, че български език и литература на много места се преподава от учители русисти, етнически българи, които са минали курсове на преквалификация. Но дори и когато се преподава от дипломирани в Молдова учители със специалност „Българска филология“, не може да се говори за добро познаване на литературата. Университетските библиотеки също са бедни откъм произведения на българската класика, или ако има такива, то те са в ограничено количество и се ползват от малцина от студентите – предимно от тези с подчертано литературни интереси. Личните библиотеки на учителите са формирани също до голяма степен случайно – от подаръци, получени по време на специализации в България, и от отделни книги, купени по време на тези специализации. Причина за сравнително слабото познаване на българската литература може да бъде и това, че тя не е известна в семействата, няма български книги в личните библиотеки. „Вината“ може да се потърси и в съвременната ситуация, в която учениците все по-малко четат литература, невключена в учебната програма. Може би трябва да

се помисли за откриването на щандове с българска литература в градовете – центрове на българската диаспора, или там, където „Българска филология“ е университетска специалност, което без съмнение би дало в бъдеще своите плодове.

Другите две възрастови групи научават за произведенията и авторите от българската литература от различна среда като училището, медиите, семейството или при пътуване до България.

Направената анкета показва резултатите от преподаването на българска литература в общообразователното училище в Молдова. Тя е своеобразна оценка за работата на преподавателите, но и сигнал за допуснатите слабости. Особено тревожен е фактът, че учениците познават само произведенията, включени в учебната програма. С оглед на това трябва да се работи по-целенасочено за разпространението на българската литература в диаспората, при това не само на класическите произведения, но и на съвременната литература.

Приложение 1

V клас – подгрупа 1	VIII клас – подгрупа 4	XI клас – подгрупа 7
VI клас – подгрупа 2	IX клас – подгрупа 5	XII клас – подгрупа 8
VII клас – подгрупа 3	X клас – подгрупа 6	
Класиране на произведения според споменаването им от анкетираните от различни възрастови подгрупи (брой/подгрупа)		Класиране на произведения според броя на споменаванията им (брой/общо подгрупи)
1. Елин Пелин, „На браздата“ – 17/1, 2, 3, 4, 5, 7, 8 2. Иван Вазов, „Една българка“ – 36/3, 4, 5, 6, 7, 8 3. Иван Вазов, „Под игото“ – 38/3, 4, 5, 6, 7, 8 4. Иван Вазов, „Немили-недраги“ – 29/4, 5, 6, 7, 8 5. Алеко Константинов, „Бай Ганьо“ – 17/3, 4, 6, 7, 8 6. П. Р. Славейков, „Изворът на Белоногата“ – 16/4, 5, 6, 7, 8		1. Иван Вазов, „Под игото“ – 38/6 2. Иван Вазов, „Една българка“ – 36/6 3. Йордан Йовков, „По жицата“ – 34/5 4. Иван Вазов, „Немили-недраги“ – 29/5 5. Елин Пелин, „По жътва“ – 28/2 6. Елин Пелин, „Ангелинка“ – 20/2 7. Алеко Константинов, „Бай Ганьо“ – 17/5 8. Йордан Йовков, „Другоселец“ – 17/3 9. Елин Пелин, „На браздата“ – 17/7 10. П. Р. Славейков, „Изворът на Белоногата“ – 16/5 11. .
7. Йордан Йовков, „По жицата“ – 34/3, 4, 6, 7, 8 8. Йордан Йовков, „Серафим“ – 9/1, 2, 7, 8 9. Христо Ботев, „На прощаване“ – 8/3, 4, 5, 8 10. Иван Вазов, „Опълченците на Шипка“ – 4/4, 5, 7, 8 11. Йордан Йовков, „Другоселец“ – 17/4, 5, 8 12. Иван Вазов, „Българският език“ – 7/3, 4, 8 13. Иван Вазов, „Майка ми“ – 6/2, 4, 8 14. Христо Ботев, „Обесването на Васил Левски“ – 7/5, 7, 8 15. Пейо Яворов, „Арменци“ – 6/5, 7, 8 16. Хитър Петър, – 4/3, 6, 8		12. Елин Пелин, „Печена тиква“ – 14/2 13. Пейо Яворов, „Заточеници“ – 13/4 14. Христо Смирненски, „Братчетата на Гаврош“ – 12/2 15. Елисавета Багряна, „Моята песен“ – 10/2 16. Йордан Йовков, „Серафим“ – 9/4 17. Христо Ботев, „На прощаване“ – 8/4 18. Димитър Талев, „Железният светилник“ – 8/2 19. Иван Вазов, „Българският език“ – 7/3 20. Христо Ботев, „Обесването на Васил Левски“ – 7/3 21. Алеко Константинов, „До Чикаго и назад“ – 7/2 22. Алеко Константинов, „Пази, боже, сяпо да прогледа“ – 7/2

<p>17. Елин Пелин, „По жътва“ – 28/3, 4 18. Елин Пелин, „Ангелинка“ – 20/3, 4, 19. Христо Смирненски, „Братчетата на Гаврош“ – 12/3, 4 20. Пейо Яворов, „Заточеници“ – 13/3, 4, 6, 7 21. Елисавета Багряна, „Моята песен“ – 10/3, 4 22. Димитър Талев, „Железният светилник“ – 8/7, 8 23. Алеко Константинов, „До Чикаго и назад“ – 7/4, 5 24. Алеко Константинов, „Пази, боже, сляпо да прогледа“ – 7/1, 2 25. Димитър Талев, „Златен ключ“ – 5/4, 5 26. Христо Ботев, „Хаджи Димитър“ – 5/7, 8 27. Елин Пелин, „Косачи“ – 4/5, 7 28. Елин Пелин, „На она свят“ – 3/5, 6 29. Пейо Яворов, „На нивата“ – 3/6, 7 30. Любен Каравелов, „Маминото детенце“ – 3/7, 8 31. Йордан Йовков, „Кошута“ – 3/4, 5 32. Любен Каравелов, „Българи от старо време“ – 2/8 33. Йордан Йовков, „Индже“ – 2/7, 8 34. Йордан Йовков, „Шибил“ – 2/7, 8</p>	<p>23. Иван Вазов, „Майка ми“ – 6/3 24. Пейо Яворов, „Арменци“ – 6/3 25. Димитър Димов, „Тютюн“ – 6/1 26. Димитър Талев, „Златен ключ“ – 5/2 27. Христо Ботев, „Хаджи Димитър“ – 5/2 28. Димчо Дебелянов, „Да се завърнеш в бащината къща“ – 4/5 29. Хитър Петър, 4/3 30. Иван Вазов, „Опълченците на Шипка“ – 4/4 31. Елин Пелин, „Косачи“ – 4/2 32. Добри Чинтулов, „Българи юнаци“ – 3/5 33. Николай Хайтов, „Ваньо прави дувар“ – 3/4 34. Елин Пелин, „На она свят“ – 3/2 35. Пейо Яворов, „На нивата“ – 3/2 36. Любен Каравелов, „Маминото детенце“ – 3/2 37. Йордан Йовков, „Кошута“ – 3/2 38. Христо Ботев, „Хайдутите“ – 3/2</p>
	<p>39. Пейо Яворов, „Заточеници“ – 2/2 40. Любен Каравелов, „Българи от старо време“ – 2/2 41. Йордан Йовков, „Индже“ – 2/2 42. Йордан Йовков, „Шибил“ – 2/2 43. Пейо Яворов, „Две хубави очи“ – 2/1 44. Никола Вапцаров, „Прощално“ – 2/1 45. Христо Смирненски, „Приказка за стълбата“ – 2/1 46. Елин Пелин, „Сиромашка радост“ – 2/1 47. Христо Ботев, „Моята молитва“ – 2/1 48. Пейо Яворов, „Вълшебница“ – 2/1 49. Иван Вазов, „Де е България“ – 2/1 50. Иван Вазов, „Отечество любезно“ – 2/1</p>

Демирева, К., Н. Кара, Е. Рацеева, Л. Кавръкова. Български език и литература. Учебник за 5 клас. Chisinau, Cartier, 2000.

Демирева, К., Е. Рацеева, Н. Кара, Н. Бурджиева. Български език и литература. Учебник за 6 клас. Chisinau, Cartier, 2001.

Рацеева, Е., Н. Кара, К. Цанков. Български език и литература. Учебник за 7 клас. Chisinau, Cartier, 2002.

Рацеева, Е., Н. Кара, К. Демирева. Български език и литература. Учебник за 8 клас. Chisinau, Cartier, 2003.

Рацеева, Е., Н. Кара, К. Демирева, М. Георгиева. Български език и литература. Учебник за 9 клас. Chisinau, Cartier, 2003

Гуцу 2000 – Гуцу, Вл. Развитие и внедрение на курикулума в гимназическото образование: концептуални положения. CHISINAU.

Училищен курикулум 2000 – Училищен курикулум, български език и литература V–IX клас. Curriculum la limba si literatură bulgară cl. V- IX. Chisinau, 2006.

Limba si Literatura bulgară. Curriculum pentru in vatomintul liceal (clasele a X-a–XII-a). Chisinau, 2006.